

De acrobaat van het Hasseltse stadcentrum: de Gierzwaluw

De Clerq Lieve, Bekstraat 8, B-3500 Hasselt.

Hasselt met zijn talloze terrassen is zeker een goede stad om de Gierzwaluw te adopteren. Zonnige terrassen zijn perfecte observatieplaatsen. Wanneer je op een terras zit, in een achtertuin van een rijhuis in de binnenstad, merk je de vele nestmogelijkheden voor de Gierzwaluw. Gierzwaluwen kiezen spleten en holten, in hoge oudere gebouwen waar de tand des tijds zijn werk heeft gedaan. Zulke gebouwen fungeren voor deze oorspronkelijke rotsbewoner als 'kunstmatige rotswanden' (Herremans, 2004). Oude gebouwen vind je nog voldoende in de stad, ook in een aantal wijken binnen de grote ring. Waarom dan toch de Gierzwaluw beschermen?

Hasselt bouwt en vernieuwt aan een hoog tempo. De hedendaagse bouwstijl is eerder sober zonder uitsteeksels, glad en gestroomlijnd. Kieren en spleten worden angstvallig vermeden om energiezuinige gebouwen te verkrijgen. Voor het milieu is dit natuurlijk een prima zaak maar voor de Gierzwaluw geeft dit op termijn problemen. Want met elk gesloopt of verbouwd gebouw kan nestgelegenheid verloren gaan.

De Gierzwaluw is bovendien een erg plaats-trouwe koloniebroeder. Wanneer deze trekvogel na zijn zuidelijke reis terug in onze contreien verschijnt tussen half april en half mei en dan ontdekt dat z'n nestplaats is verdwenen, is de kans groot dat de vogel dat jaar niet aan broeden toe komt. Daar de Gierzwaluw per jaar maar één tot drie jongen krijgt moet dit zeker voorkomen worden. Kort na het uitvliegen van de jongen eind juli, begin augustus

Foto: Hubert Lehaen

Foto: Mieke Philips

verlaten ze onze streken (Herremans, 2004).

Daarom is het belangrijk om nu aan de toekomst van de Gierzwaluw te denken en in energiezuinige nieuwbouw nestgelegenheid te voorzien. Energiezuinig bouwen of verbouwen kan perfect samengaan met gierzwaluwvriendelijk bouwen! Dit kan door speciale neststenen in het gebouw in te metselen, door loze ruimten zoals kroonlijsten toegankelijk te maken, of via het gebruik van speciale dakpannen voor de Gierzwaluw. De broedplaatsen moeten echter eerst gekend zijn voor men kan overgaan tot bescherming. Nieuwe broedplaatsen voorzien ver van bestaande kolonies

heeft immers weinig zin. Het is ook erg belangrijk dat de aangeboden nestplaatsen juist georiënteerd zijn. Omdat Gierzwaluwen zo plaatstrouw zijn, blijven ze op dezelfde plek broeden, ook al mislukt het broedsel jaar na jaar omdat de nestplaats bijvoorbeeld te warm is.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

Bij het inventariseren van de Gierzwaluw werd de bevolking ingeschakeld (zie ook monitoring). Dit heeft het voordeel dat er ook spon-

tane aanvragen binnenkwamen om nestkasten aan privéwoningen op te hangen.

Er werd uitgezocht welke aanvragen in aanmerking konden komen voor het plaatsen van nestkasten.

Dit moet dicht bij bestaande nesten zijn. In totaal werden tien nestkasten door de diensten van de Stad Hasselt opgehangen, waarvan drie aan privéwoningen, in de Wierhoekstraat in Kuringen, de Vredestraat in Runkst en in de Dokter-Willemsstraat in het centrum van de stad. Er werden ook kasten opgehangen aan het Virga Jessecollege en aan de Guffenslaan waar een aanzienlijke kolonie broedt.

Figuur 1. De gierzwaluwnamiddag georganiseerd door het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, Stad Hasselt en Natuurpunt Hasselt-Zonhoven kon op heel wat bijval rekenen (foto: Mieke Philips).

Daarnaast wordt de Gierzwaluw gekoppeld aan de Virga Jessefeesten, die in 2010 opnieuw zullen plaatsvinden. De Rotten – die mee de Virga Jessefeesten organiseren – krijgen meer uitleg over de Gierzwaluw. Voor de Virga Jessefeesten worden heel wat dakgoten en daklijsten hersteld. Als hierbij extra op de Gierzwaluw gelet wordt, kan dit heel wat extra informatie opleveren over broedplaatsen. Waar nodig kunnen bijkomende gierzwaluwnestkasten opgehangen worden wanneer de hoogtewerkers in de weer zijn voor het aanbrengen van de feestversieringen.

Communicatie

Communicatie met de Hasseltse bevolking om de nestplaatsen te vinden was en is één van de belangrijkste doelstellingen van dit project. In 2007 werd de Gierzwaluw als adoptiesoort voorgesteld op StadsTV Hasselt. In 2008 en 2009 werden artikels in de Nieuwe Hasselaar – het maandelijks gemeentebled – en in de Paalsteen – het ledenblad van Natuurpunt Hasselt-Zonhoven – geplaatst om lezers deze vogel te leren kennen.

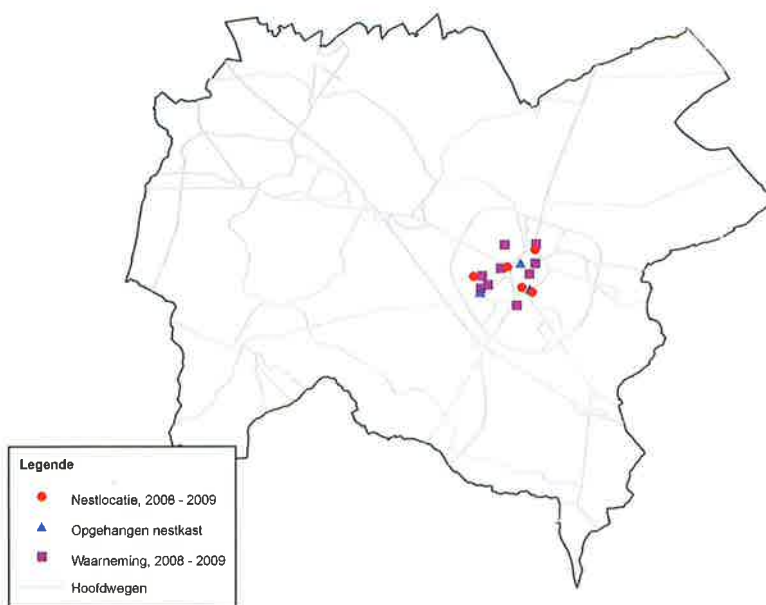
Er werd een gierzwaluwnamiddag georganiseerd door het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, Stad Hasselt en Natuurpunt Hasselt-Zonhoven, waarbij de levenswijze van de Gierzwaluw uiteengezet werd. Dan volgde

een wandeling in het centrum van de stad om de gekende nestplaatsen en aangebrachte nestkasten te ontdekken. Aan deze namiddag namen 25 mensen deel.

Omdat vele ogen meer zien, worden de stadswachten in 2010 opgeleid door Natuurpunt Hasselt-Zonhoven. Zij brengen veel tijd in de straten van de stad door en hebben heel wat kans om een invliegopening van een Gierzwaluw te spotten. Ook de stadsgidsen krijgen een uiteenzetting, zodat zij de Gierzwaluw kunnen vermelden tijdens hun gidsbeurten.

Monitoring

Het lokaliseren van nesten en het bepalen van het aantal broedparen is erg moeilijk. Gierzwaluwen leven in hoofdzaak hoog in de lucht, waar ze eten en zelfs slapen en zich voortplanten. Ze foerageren heel ver van de broedplaats (waarbij soms duizenden kilometers worden afgelegd) zodat waarnemingen niet noodzakelijk verband houden met een plaatselijk broedgeval. Broedvogels zijn maar weinig te vinden in de buurt van het nest. Bovendien speuren niet-broedende tweedeaarsvogels de gebouwen af naar mogelijke broedgeleggenheid en vliegen herhaaldelijk aan om een holte te verifiëren (Herremans, 2004). Hun nesten liggen meer dan drie meter hoog, zodat de vogel bij het uitvliegen voldoende

Figuur 2. Plaatsen waar Gierzwaluwen of nesten van de Gierzwaluw werden gevonden na de gemeentelijke oproep in 2008 en 2009 evenals locaties waar nestkasten werden opgehangen (bron: stad Hasselt en 'www.waarnemingen.be').

hoogte heeft voor een vrije val. De Gierzwaluw gebruikt kleine onopvallende holten in gevels of daken. Hij bevuilt de omgeving van de nestplaats niet en laat bijgevolg geen sporen na, hij is ook enorm snel, je moet al veel geluk hebben om een Gierzwaluw zijn nestplaats te zien invliegen.

In de in 2008 en 2009 gepubliceerde artikels in de Nieuwe Hasselaar en in de Paalsteen werd een oproep gelanceerd om door te geven waar de Gierzwaluw veel gezien en gehoord werd en de adressen van de eventuele nestplaatsen aan Domein Kiewit door te sturen. Vooral telefonisch en via mail werd er gereageerd. Tevens werden er meldingen doorgegeven via 'www.waarnemingen.be'. Op het Domein Kiewit werden de meldingen opgevolgd en vergeleken.

Door de verschillende meldingen te vergelijken werd er geconstateerd dat er steeds groepen Gierzwaluwen boven een aantal straten in Runkst, boven de binnenstad, het Virga Jesse-college en de Kempische Steenweg cirkelden. Uiteindelijk werden daar ook nestplaatsen ontdekt. De steeds terugkerende gemelde waarnemingen, al de gemelde nesten en al de opgehangen nestkasten binnen de grote ring worden op figuur 2 aangeduid.

Interessant is het ook om de opgehangen nestkasten jaarlijks te controleren (met hoogtewerker) en eventueel de jongen te ringen. Dan krijgt men een beter idee van het belang van deze nestkasten die op een aantal plaatsen in Noord-Limburg vrij vlug werden bezet door de soort.

Kansen en knelpunten

In 2010 gaat het project 'gierzwaluwterrassen' uit de startblokken. Dit door de provincie en de Europese gemeenschap medegefinancierd project van het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, de stad Hasselt en Natuurpunt Hasselt-Zonhoven wil de horeca bij het beschermen van de Gierzwaluw betrekken. Op een aantal Hasseltse terrassen zullen onderleggers met info over de soort gelegd worden. Sensibilisatie blijft immers erg belangrijk, zowel om de soort te lokaliseren als om gepaste beschermingsmaatregelen te kunnen uitvoeren. Omdat de Gierzwaluw vooral in gebouwen huist, zijn het de inwoners van de

Foto: Luc Crevecoeur

stad die de Gierzwaluw moeten leren kennen en beschermen.

Met het Steunpunt Duurzaam Bouwen Limburg ging een eerste overleg door over mogelijk gezamenlijke initiatieven naar de bouwsector i.v.m. soorten zoals de Gierzwaluw die aan gebouwen gebonden zijn.

Conclusies

Er wonen nog heel wat Gierzwaluwen in de Stad Hasselt. Via een grote campagne naar de bevolking toe konden al een aantal plaatsen waar ze nestelen in kaart gebracht worden. Deze inspanning moet verder gezet worden. Via allerhande ludieke acties worden de inwoners van de stad attent gemaakt op de noden van deze luchtacrobaat. Enkele inwoners gingen al over tot actieve bescherming via het ophangen van nestkasten.

Naar de toekomst toe zal echter vooral met de bouwsector (architecten, studiebureaus) samengewerkt moeten worden. Gierzwaluwen nestelen in huizen, die dan ook aangepast moeten worden aan deze soort.

Dankwoord

We willen Inge Nevelsteen van het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, die steeds ter beschikking stond voor bijkomende hulp, en Natuurpunt Hasselt-Zonhoven bedanken. De centrale uitvoeringsdiensten van de Stad

Hasselt bedanken we voor het ophangen van de nestkasten. Tot slot bedanken we de vele Hasselaren die informatie doorgaven en ervoor zorgden dat er al een aantal nestplaatsen werden ontdekt. Nestplaatsen kennen is immers van cruciaal belang om over te gaan tot bescherming!

Referenties

- HERREMANS, M., 2004, Gierzwaluw. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN, Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 – 2002: 264-265. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- NEVELSTEEN, I. (ed.), 2008, ACTIEPLAN HASSELT. Gierzwaluw. (Nr. 15) Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/41, 83 pp.

Summary

The city of Hasselt adopted the common swift (*Apus apus*), a typical city bird. The first step to protect this bird – that nests in cracks of old buildings – is to locate its nesting spots. When renovating buildings, these cracks disappear and the bird – unfortunately very home-loving, will not breed for several years. Finding nestingspots needs lots of effort, so the city of Hasselt launched a call to all residents – via internet and television – to rapport sightings of the common swift. They also organised a city walk. One of the outcomes of this call is that a few nest boxes already could be mounted. As the nestingspots in the city were not known prior to the start of the project, no trend can be assessed.